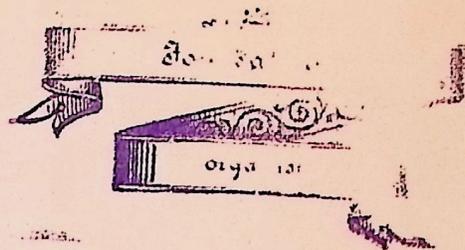
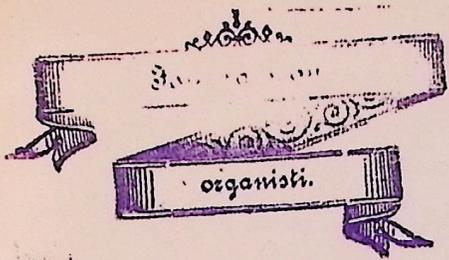

16. "Húsið" á Eyrarbakka. Stutt ágrip af heimilisháttum þar og fleira.

---

12 blöð qto. Athugasemd Jóns Pálssonar: Reykjavík, á 72.ás. afmæli mínu, 3. ágúst 1937.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

"Húsið" í Eyraarbálka

Stutt ágríp af heimilishattum þar o. fl.

Því var það "Húsið" nefnt í daglegu tali þar í floppinu, að löngum var þar eðli um neitt íbúðarhúsið að ræða annað; þar voru aðeins tölubúðir, "Húsið" var eðli einmygis niðstöð allrar menningar þar um stöðir, heldur einnig eitt hið mesta höfðingja setur a. m. H. um 70 ára skíð, eða frá þeim tíma, að verplunarsjórnir alþinginn, Guðm. Thorgrímsson og Kona hans, frá Sýlvía, J. Pielser, flakkuð þangað, árið 1847, og þar lét Tengdasonur þeirra hjóna, P. Pielser og Kona hans, frá Eugenía létu af búskap, þó er hún andaðist 9. júlí 1916, 65 ára að aldri (f. 2/11-1850)

Þetta var, í samuleikis sagt, eitt hið mesta fyrirmyndarheimili í landi hér og langt á undan sínum tíma í flestu, en einhann þó í allri háttþryði, utan hús sem innan, álvöðum reglusemi, snyrti og rætt við alla góða síðu, guðtröskiloga iðkunn, söng og hljófara stöð og er mátt nokk að halda, að þaðan eigi sönglestir, a. m. H. hér sunnlandi, róp sínu að rellju, niðlun frétta er manni hafa um alment hugmynd um eða vituottju, og gati og fort óyggjandi rök að þessu ef með þyrti, en í frásögnunum minnum, um verplunina "Eyraarbálka fyrir 50-60 árum", er nokkud ífarlega frá þessu sagt og nokk stutt af eigin reynslu.

Hér veidur mi með nokkurn orðum að því viltid, hvernig daglegir heimilishattir voru í hið Thorgrímssonshjónanna göndu, og er íþaust að taka það fram sérstaklega, að þeir höfdu með sama sníði í hið Pielserhjónanna.

Frá fyrstu tíð var sú regla víðfreltu, að með árrisi var mi rellju risið; börnin þó eigi fyrir en stundur síðar, kl. 7, en í sumriðj hálfri stund fyrir dagum á kl. 8 1/2; Stór Ketill var þá við handina með heitu vatni

of stórt laðker, en þau voru látið káða sig í. Á sumrum fóru þau á
fötu með árnisi sem aðrir. Var þá drukkid kaffi, en einninn the, með
hvíðbólinu eða smúðum brandi.

Áð kveldi hvers dags, var að ofloknum kveldveidi allt tækið til fyrri
mesta morgni, of þess vandlega gætt, að öllum hirðlum væri lokað of dyrum
íki of inni of lyftum öllum hornid fyrri í ábrotinum stad í eldhúsinu,
svo að hver of einu heimilismanna gæti gengid þar að þeim vísnu, hveður
sem á þyrfti að halda, of var þetta áhvörvi of föst trogla, án nokkurrar
fortryggni, enda aldrei misnotað of neinum. Í þessu föst vitaulega
uggalaus littrá til allra á heimilinu, en þá síður til undirgefina en yfri-
báðara, sem sýndu, að þeim var trúad fyrir öllu of öllum jafuð, að góð^{rar} um-
gengni, hávæðni of trofusseni væri krafigt í hvívetna.

Annabók
þra

Að morgni hvers sunnudags, kl. 8-9, kladdist Hvíðbólinu sloppi sínum, veð-
ist í hæginda stól sínum, með ^{þá} einhverja góða bóls sei í hönd of föst að lesa, en
~~á annan~~ ^{fyrir} sungu all börnin fleirodud sálmalög of tíðast við sálmum: "Dagur
austurloft uppljómar."

Á vísnum dojunum var öllum líklykt, að mi væri "kl. ordin þú" of föst þá hver
til sinna vinna. Hafði sérhoert barnanna (stúlkanna) sína vísnu hver, til
þess að taka til í herbergjumum, brá um rírnim of þurka of bordum o.s.frv.
en ömum, að hjálpa hímóðurinni til þess að leggja borddúka, hufu, steidan
of gaffla í bord, enz allt var í trofni of undirbúid til neyðu morgunverdar,
kl. 10, of var síðan stádid uppi frá bordum kl. 11, bord rudd of öll áhöld þvegin
of þurkud, en síðan lojd hveut á sínu áhvöðna stöð, nákvæmlega eins í dag of í

göt, svo að ávalt vori að vísu að aðganga næsta dag, eða hversu sem til þess þyrfti að tala. Þannig var sérhverjum niami, enu síður börnum, en hinum eldri, eða síð á kvæða verki að leysa of heudi sérhvern dag á sínu.

Að borðhaldinu tókna á sunnudögnum var húsllestur lesinn á dönsku; það gjórdi húsbóndinn, en börnin sungu sálmana á undan og eftir húsllesturinn, ávalt fleirnaddað, með undirspeli á hljóðföri, Piano eða Fítlan.

Ann midsundatíð var dúbun á bord breiddur og kaffi drukkíð með köttum.

Hól

Að því loknu máttu börnin lesa barnabókun sínar, Kóði, þó vers og stáldögur (Romana), en þó aðeins þot bókun sínar, sem fadur þeirra eða móðir höfðu lesið áður og gáfu mált með að lesnar vöru; annars var öllum bókastápmun vandlega lokað fyrir þeim og þess stranglega gótt, að þau losu elbert annað en þá sem foreldrar þeirra vissu að þeim var holt að lesa og kynna öf.

Þaylega, jafuvel hvegi sem ríðræði, gaf húsbóndinn það til kynna, með því að veifa staf sínum fyrir utan búdar dýmar, vori hann þar staddur meðan henni var lokað og öllum gluggum, að ni steyldi. Kona hans og börn búa sig til útgöngu ^{í hálfan eða hálftan} klukkutíma.

Middagisverður var kl. 4 síðdögis. Að því loknu máttu börnin ofa leiki sína, syngja og spila í spil (var það oftast Scarti. Petur og fleiri af litlu fæi), en hjónin hefðu státt, sínkunni í sunudögnum.

Virka daga var fótaferðarþúsinnu hinu sanni alla daga sína og áður er sagt um fótaferðina í sunudögnum, en að vötrinum til var hann frá kl. 7 1/2 - 8. Þengur þá allis að dúbuloynu kaffibordi og síðan hvar að sínu vinum; Húsbóndinn gæfði niður í skrifstofu versmanarinnar eða

Til afgreiddu gæsjónar í biddinu

Flókur, þar í meðal dóttur, minni að fótum; voru öll norðst m. a. þau en húsbóndinn notaði, svo og Kjólar allir, minni ír í tenglu efni og sendi utan til litunar og þrossunar. Formleiddis var allt vadmál, einsteffa og solhaflögg öll minni ír í tenglu efni og fengu dótturvar ekki aðra solhaflögg en þá, en þó höfðu minni að öllu leyti og þjónað, enda myndu þó, minni 12 ára aldri, að hafa lottu að gera við solha sína sjálfar og stoppa í þá. Var það húsmóðirin sjálf, sem handi þeim það og einnig að þessu stöfina og að lesa; hún handi þeim einnig Kristínfródi og gekk ríkt eftir góðri kunnáttu í því öllu.

Amars voru heimilishöfðingjar lítluu breytingum þaðir allt árid og eins og ádur er sagt, nema eitthvad sérstakt komi til greina: Fendalej minni helgar, Kirkjuferdis v.s. fró. og hvad matmálstíma yfirleitt áhrardi voru þeir þessir:

Þegar eftir fótferdina var kaffi drukkid eða the með smundu brandi, eins og ádur er sagt, kl. 10 var ábitur, kl. 1 kaffi með brandi, kl. 1/2 middagisveidur og síðan the, kaffi eða mjólk með brandi að kveldi til um kl. 7-8.

Nítiganga var eins og ádur er sagt, kl. 3 eða 3 1/2 ádur en matarst var (kl. 4) og kl. 5 byrjadi laiddoms tímum.

Húskennarar voru séra Þóro. Ásgreissur, séra Jón Guðmarsson, séra Fótur Póstsens ^{séra Eggert Sigfússon} o. fl. Kandidatar. Sjálfur handi Thorgrímur þórnur sinnum ræðing og enstun, en dörste tunga var vitantoga híd veigulega mál fjölskyldummar innbyrdis, enda var hún af dörstu þerji brotin.

Frú Thorgrínusau var jafnan árrisul; fótáferðatími hennar var oftast laust
 eftir óttu árið; sat hún þó við sama framundi niðjan morgun og þegar millið var að
 gjöra, fékk hún stundum stíllu sér til að stöðar við þau stöng. Á vorum og sumrum
 sá hún mikið hláðvarpinu vori vandröðuga söpáðum og þreifum, og á vetrinum í harlinum
 molandi vel frá öllum dyrum og gangstettum.

Í þvottahúsi var búið þvottavél og vinda, og í eldhúsi var allt braud bakað, að
 jafnadi bregubraud til vikkunar, 8 fransktbraud og tvíköppur eftir þörfum, auk annars,
 því einn var eldret braudgerðarhúsi þar í þessum; það kom þar fyrst árið 1884 og
 var eign verghmarinnar.

Veijulega voru 5 kýr í fjósi. Smjör var strotkæi annan hvern dag og notað til
 heinnilisparga. Hestar voru þar 5 og stundum 6, flestir nothafir til reidar
 og sumir góðhestar, t. d. hinni nafnkennu, "Thorgrínusau-fjósi" o. fl.

Þyrftin Þabakkinnar að vitja lóðum - en hann var lengstinn eldri vort að
 vitja en austur að Múeidarhvöli - þótti sjálfstær að Thorgrínusau láuadi hesta
 til þess og stundum manni. Sama máli var að gagna og vitja þyrfti yfirsetu-
 komu, en hún var austur í Róttstóðnum ("Lúptjórg" í Róttstóðnum, "Lundmudol.")
 að sá, en selja átti yfirsetukomma, fékk hún lítilinu að hesthúsinu hvort
 heldur var að nóttu eða lagi til; svo sjálfstær var að hestar vori láuadi til
 fjárlíðra fæda. Sangurkommu var að jafnadi fæddur matar til 2da og 3da
 laga og þótti börnum hjónanna þá hún mostu "stæmtifæd" á færafæru hennar.

Þá má geta þess, að frú Thorgrínusau hafði eldi einungis stjórn á öllu
 innu hús og eftirlit með því, heldur og á öllu utan hús: Hinn Kapp-
 klæddi sig á vetrinum og fór upp í haggard til þess að líta eftir mugggráminni

þar, hvernig "stálid" líti út, slétt einu of fjálarvoggur eða þó allt útkorad
 einu of apalhrann, hvort gítarnar voru elki fullar af heyi of unuópi eða
 hvort stíjalin voru svo vel byggð, að eigi fætti einu unuþau, í heyið eða þann
 sem það léysti of létu í meisanu eða krossakröpinu. Þá gællu hún of í fjósið, til
 þess að líta eftir klímunu, að þótt voru kréinar, of þrífalagan, tássarinn einnig of
 flórinu vel motáttu, með íkorinnu óstun eða sandi. Hóns málhúsið of þessu
 þeir er þar voru, lét hún elki ofstéttalans, nó heldur hún svo nefnda "Eustrakís",
 sem Englendingar notuðu í ferðum sínum til niðursíðu í laxi of silrunni. Að
 öðru leyti var hún þetta notad til geymslu á tréttíggjum, því hvar madur, Karl
 of kona, átti þar sínu hvalki, sáduki, þrápphetlu, krípli of svipsu. Í öðru
 húsi (Kofu) var jandarávöxtur allur geymdur, aukad áll, of of kríflur, er
 merkt var sérhverninn þeir, er það tilheyrði of nota átti; þar voru of hjót-
 borur geymdar, kláfar of meisan, milli þess að þau voru í notkun. Þar var
 of málkofi til geymslu mós, Kola, myskvefjum of amarseldi víðar.

Chlert of þessu var málkvefjum nákvæmni eftirliti húsnoturinnar, þá er
 hún fór í þessu reoflutbundnu ferðin, a. m. k. einu sínu í viltu. Vegna þessa
 samráðist hún sigildi málshattur, að "húsbóndans auga vinur húsins
 hálfu gazu".

Hey rítt í heygardinum var jafnan nefut "Ferdannaanna heyið", er það var,
 einu of nafnind beudir til, einnigis áttad hestum gósta þeirra er að gandi þau,
 svo að elki voru of þótt félid handa öðrum fóruði, eða of öðrum heyjum
 voru félid frá öðrum streppum.

Þaði voru hjónin samtalda í þeir sam öðru, að halda börnum sínum til

(börnir)

Vinnu: Þau fenguðu heftu frá þangi og að, þá er á tíu var teið; þau voru látnir smíða hefti, taka það saman og drylla því o.s.frv., fara í sérstóls fót (strigapils o.a.) til þess að hreinsa fjösið og tæra sandeðacótun á flósum; þau voru látnir hjálpa til við að stínga upp gæðana og jafnvel líta úr þeim arfangum, með "Sigga Kola", sem voru mjólaða hafði það verk með höndum. — "Sigga Kola" hét annars Eijúður Kolbeinsdóttir, og var hún systir Þorleifs gamla í Háeyri, Kolbeinssonar. Hún var fædd 1793 og andadist 21. september 1883, 90 ára að aldri. —

Aldegi var svo áhrifit "Húsinn", að húsmeðirinn epti áminnti dætur sínar um það í hverjum kvöldi, að efa sig í söng og hljóðförsleppi. Eftir hvert mátti undan fella, svo að hún ákæstna hefði eigi mátt aðist. Þannig var það og í hverjum kvöldi, þá er allt var orðið fagad og hreint og til bords var gengið, að þá fékk hver sínum þontudíli, hvað þó annað, en nota stýldi við borðhaldið.

Vinnu menn í "Húsinn" voru mikið stáid þessir:

Sveinn Eijólfsson í 20 ár. Hann var úmmisbróðir Eijúðar Jónssonar lóknis í Þorreyjum og í Þannmörku (d. 30. des. 1935 í Kaupm. hófu) og Eijúðar Þ. Jónssonar kaupmanns í Eygarettlika (áður Skeiðstjóra)

Þjarni Þorvaldsson, bróðir Þorvaldar í Sleifinni, síðar í Póttstöðnum.

Magnús Magnússon frá Sólhlöft; var hann jafnan nefndur, "Hús-Þangi", athvæða sjónmáður, sem bjargði mörgum mönnum úr sjávarhástra þar í Þalldænum, lípsurmanni híd mesta og framúrskarandi góður Skeiðstjóri. Frá Þingrinum er handi hönnuð "Hærið" Þótti

ystur Þorleifs Kolbeinssonar, reiki

ham númer, en fremur skilningstjót.

Gísti Einarsson, en síðan bjó að Skúmsstöðum, var þar í 16 ár. Hann var faðir þeirra Sólveigur Danielson, Jórunn, konu Páls Grímssonar frá Óseyrar norri, og Písta, hér í Reykjavík. Konan Gísta Einarssonar var Þudný Jónsdóttir frá Eyvahlöti, Þorðleifssonar og var bör þeirra nefndur „Þudnýjar bör“, „accostastur“ í lejarvöldum í Skúmsstöðum. Aðrir bjó þar Siggis „smiltkari“ Þurmannsson, faðir séra Eggerts á Vogstösum og þar var st. Eggert fæddur 22. júní 1840, d. 12. októbr. 1908, 68 ára að aldri. Hann séra Eggert hafði verið einn medal þeirra Kennara í „Húsinu“ sem aðrir voru nefndir.

Einis og Hrunnugl er, var oft gesthólfur „Húsinu“, þó að hún myndi og evlendirna fjáðananna, konu þangað oft fjöldi vinnu og hrunnugla úr nágrenninu; m. a. var „Sigga í Rétlakranni“ — frá Siggríðu, konu séra Jóhannus Þorðleifssonar í Stafholti — einnkvinnur systanna: Konu hún jafnan laugarlagskveðl hveit í form veldri og dvaldi til mánuðs. Þá hrunnugl og bróður hennar þar og var þá oft „félidlagid“ og sungid bæði úti og inni.

Þá voru og systkynin frá Þorðumkoti hún og gósti; í þeim léti þá orð, að þau voru hvinuð; frá Þorgrímurson taladi oft vel um fyrir þeim og bær þeim að góða síni og neyðdust þau öll síðan ráðvandar mannsstjúr.

Í sambandi við það, sem hér er stuttlega vitið að, vil ég — svo að það eigi gleymist — geta nokkurra vísna, sem orðfar voru þar á Dalbannum, og samílega standa að einhverjum leyti í sambandi við föll þau, en í „Húsinu“ bjó, óða vinnu þess, a. m. k. svo, að það hafi heyrð þess:

Sigfríð „smikkari“ orlati nú „Siggi á Háeyri“ - Sigríði Þorleifsdóttur,
Kona Guðs. Þorleifssonar - en hún var vinstrílla þeirra Þorgríms Óks-
ólafssonar, barni á aldri og grét:

„Sigga góða! Kattu' að hljóða! Heydu hljóðasvörin mín:
Húsi er að sjóða, í salnum hlóða, (eldhlísinn)
Sjúktróðan, móðir þín.“

— " —
Eftir heuru, vía í hvaða lílefni eftirfarandi vísa er til orðin, veit ég ekki, en
semilega er hún þaðan austan-á:

„Að spíla vísu, en lífsins líst, lífgun krísta sinni:
Eins og Kyst sé reflurist, ríjód í fyrstu sinni.“

— " —
Einsuorju sinni var Guðrún Þálsdóttir (Skálda) stöðul við Stokkseyrar-
Kirkju, semilega „Kend“, að vanda. Krísta þá að henni við bojardyr draugis
margis, til að sjá hana. Leit hún hvað segd ríjój til þeirra, og sagði:

„Orð hús hvólfs ekki góð: Ykkur stótt þinn flaugi!
Hvada bólcad strákkastóð! - Handid þíð fíð mér, draugur!“ ^{raftar,}

Þandadi hún hendi til þeirra nú leid, en þeir hrullu undan, þvöðlu
ríjój, og sinn í hvorja áttina

— " —
Lokur út í gsta þess, að á vorum og sumrum var það veija fólksins í
„Húsinu“, að ríða út á summalögnum, með vestri og nýja stó.“ Var þá farið austur
í Randárhóla - og oft til StokkseyrarKirkju nú leid - og þá austur á

Loftstúkhol, upp í Kaldadarnesbálka eða að Reykjuni í Flóessi, í bjóftu
 og blíðu vöðri, seyr þar, matart og drukkid. Heyrdið þá oft um nágrannid
 fagur og fleinradðam söngur, því þar voru margar sönggýðjur saman
 komnar. Valdi þetta undrum mikla migra manna og kvefningu, sem
 aldrei fyrrið þeim er áheyrdur og hvort þá mið til þess að seljast
 eftir öllu því sem fagurt var, gott og góft, framur en hinu illa, lága og
 ljóta, sem jafnan fylgdi mæningar og sítessinu, eltri síð vinnuauktinu,
 þó er hinu gætt úr hófi fram; en á því líkum forðum sem þessum, var því eltri
 til að dreifa, nó heldur heinu fyrir, því þótt úr vöðri þar vitaulega um hönd
 þess, semiloga oft, þá heyrdist aldrei orð um það, öv það vöðri frókar en góðu
 hófi góguði: Þarna var mentuð og síðad fólk, sem síður en svo góti þótt að
 heilbrigði stýrnunni manna vöðri á nokkru vög misbodid með ofu auktu vísu
 og þeim drygtinu svalis-ólátnu, sem hann fylgdi. Það var sönglistin, hræin og
 sabblaus gleðin, sem sat þar í önduogi, og vöðri vel, ef allin, ungr og gaurin
 létu þér stjórna af þeirri gullvögu dygd: Ad hundrað stjórna sér! —

Ög á í fornu mínum eignarhandarvit eða stjál, með tínu fögru ritthönd
 Thorgrímuseus sáluga, dags. 27. Janúar 1876 - mí þi árs gúmalet - þar sem hann,
 ásaunt með vöðurmanninum sínum í sökmannafud Stofkveppar hirtinu, stóran í
 alla sölmannum, að stjótú samum fé nokkru, að upphöd 400 krónum, til
 orgel kaupna í hirtinu. Samstotalistanna alla á ég einu og miá af þeim
 sjú, að samstotalaföd vöð 4kr. 399.98 auv. — Það vöðfad: 2 auv! til þess að
 hið mæðna fé fengist. Á stjálinu er þess og gótt, að dóttir Thorgrímuseus,
 Sylvia, síðar frá Rjúrgi í Haukmanahöfu, bjóðist til þess að komna

Bjarni Pálssyni og Elspil Ólafsþris.

Þannig var Gudm. sál. Thorgrímsson brátrúðjandi og frumhöfundur að flestu þvi er til
fráunfara horfti þar systur. Þeirgðasönnu hana, P. Kjellseu og hin óþleypu aulega kona hans,
Eugenie, dóttir Thorgrímseus hjónanna, létu þar við sem hin hattu og leiðdu fjöldagóða
mállefna til Sigurð; má þar til nefnu idróttum og útbreiddu sönglistarinnu og fríarinnu
hálfu og starfsemi hennar þágu bindindismálsins, hjúkrum og júlum og margt fleira, er hún
tók virkan þátt í með miklum dugnaði og festing og P. Kjellseus hálfu idróttum hans og
óvilandi áhrugi fyrir vísindum og listum, en einn þess er að náttúrufræði
og söfnun lauk af því tóki, svo og umhyggju hans fyrir velferð sjónmannanna,
truggingunni fyrir þá sjálfa og eignir þeirra, sem oflangt yrði að telja. —

Einhverju sinni, sem oftast, dvöldu margir fraklæstir stíjbrostara að heimili þeirra
Thorgrímseus hjóna um nokkru stund: — Þessust elsti leidar sinnar veqna útra veldu og ófordar, —
í þatviláttis stýni fyrir þetta sendi fraklæstasjórnin þeim hjónum fagur trúid matlagu-steru,
með málsmleggingum (Bestag) og áletum, sem verðlaun og viðurkunningu fyrir góða trúid og
gestrisni í gærd hennar erleudu hrakningu manna.

Þu aðrar viðurkunningar, ósinnleiar og leyndar vissu fáir, en það er víst, að þvi voru
hvatki fleiri né minni en verðstældat var, enda sjaldnast þegin borgum fyrir velitta aðstoð
og hjáps, gæstisgu, hestlaun og fædalög í annara þarfir.

— — —
Eg sagdi í upphafi, að daglegir heimilis hollar og síðri byggju heimilanna, Thorgrímseus og
Kjellseus, höfðu verið „með sama síndi“; þvi voru einnig í sama anda. Þótt í hafi verið
athygli minni og orðum einleikum að hím elbia, þá á það einnig við nu híd síðarufuda:
Hím almenna virðing fyrir þeim var hím sama, enda var hór nu þau fyrir myndarheimili.

